

ΑΞΙΟΔΡΑΜΑ, Ο ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΟΔΡΑΜΑΤΟΣ

Εργασία της Εκπαιδευόμενης Μαρίας Κρεμμύδα
Εκπαιδεύτρια : Σοφία Συμεωνίδου

Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2018

ΑΞΙΟΔΡΑΜΑ, Ο ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΟΔΡΑΜΑΤΟΣ

Ο ΟΡΟΣ

Το Αξιόδραμα είναι μια πρώιμη μορφή ψυχοδράματος με έμφαση στην ηθική και σε άλλες οικουμενικές αξίες. Πιο συγκεκριμένα, είναι μια σύνθεση αξιολογικών νοημάτων και Ψυχοδράματος που προσπαθεί να δραματοποιήσει τις αιώνιες αλήθειες, όπως είναι η Αλήθεια, η Δικαιοσύνη, η Ομορφιά, η Χάρη, η Ευσέβεια, η Τελειότητα, η Αιωνιότητα και η Ειρήνη.»¹

Σαν όρος, προηγείται χρονικά του Κοινωνιοδράματος και του Ψυχοδράματος και κάποιες φορές σχετίζεται με το Βιβλιόδραμα², το οποίο όμως εφορμάται από αυτό και αποτελεί προέκτασή του. Όπως περιγράφει και ο ίδιος ο Μορένο στον πρόλογο του βιβλίου του «Who Shall Survive»:

«το Αξιόδραμα πραγματεύεται τη δραστηριοποίηση θρησκευτικών, ηθικών και πολιτισμικών αξιών μέσα σε μία αυθόρμητη δραματική μορφή. Το αρχικό περιεχόμενο του ψυχοδράματος ήταν αξιολογικό. Αντίθετα με αυτό που αναφέρεται στα τωρινά βιβλία, ξεκίνησα με το ψυχόδραμα από την κορυφή προς τα κάτω. Πρώτα ήταν το αξιόδραμα (1918), μετά ήρθε το κοινωνιόδραμα (1921) ; το ψυχόδραμα και οι εφαρμογές του στις διανοητικές διαταραχές ήταν το τελευταίο στάδιο της εξέλιξης»³

¹ Moreno J.L., Psychodrama V. 3 p. 268 στο: Cukier Rosa, *Words From Jacob Levi Moreno*, LuluCom, 2010, σελ. 70

² Το Bibliodrama, είναι μια μορφή ρόλων ή αυτοσχεδιαστικού θεάτρου που χρησιμοποιεί ιστορίες της Βίβλου. Μπορεί να λάβει χώρα σε οποιαδήποτε ομάδα που ενδιαφέρεται για τη Βίβλο: συναγωγές, εκκλησίες, σεμινάρια, ομάδες μελέτης κλπ. Στο βιβλιόδραμα ο σκηνοθέτης διαβάσει το επιλεγμένο κείμενο, σταματώντας σε σημεία ενδιαφέροντος για να καλέσει τους συμμετέχοντες να μπουν στο ρόλο ενός χαρακτήρα, ή ακόμα και ενός αντικειμένου και να του δώσει φωνή. Το Βιβλιόδραμα διερευνά τα ανείπωτα στη ζωή των χαρακτήρων, την "πίσω ιστορία" ή το υποκείμενο ("subtext") στην γραπτή αφήγηση, ακόμη και τους χώρους μεταξύ των λέξεων.

³ Moreno J.L, Who shall Survive, p. xxvi Preludes στο: Cukier Rosa, *Words From Jacob Levi Moreno*, LuluCom, 2010, σελ. 70

Ετυμολογικά το Αξιόδραμα αναφέρεται σε μια πράξη / δράση που επικεντρώνεται σε έναν προκαθορισμένο θεματικό άξονα. Ο Moreno το χρησιμοποίησε για τη δραματική εξερεύνηση των δεοντολογικών και κοινωνικών αξιών, με στόχο την αναθεώρηση των πολιτιστικών συντηρητισμών και την αντικατάσταση των υπερβολικά χρησιμοποιούμενων αξιών με πιο σύγχρονες και επαρκείς. Ορίστηκε επίσης από τον Moreno ως σύνθεση μεταξύ της επιστήμης, των αξιών και των μεθόδων δράσης.⁴

Η ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ

Στην πράξη, το Αξιόδραμα προήλθε από το Θέατρο του Αυθόρμητου. Είναι γνωστό πως ο Moreno ενδιαφερόταν για μια κοινωνική επανάσταση η οποία, πίστευε, πως θα μπορούσε να γίνει καλύτερα μέσω του θεάτρου. Προκειμένου να επιτύχει θεμελιώδεις αλλαγές, το θέατρο έπρεπε να αφιερωθεί στην απομάκρυνση πολιτιστικών κονδυλωμάτων, τα οποία θεωρούνταν ως το τελικό προϊόν μιας δημιουργικής προσπάθειας, όπως για παράδειγμα ένα θεατρικό έργο, ένα βιβλίο ή μια μουσική συμφωνία. Χρησιμοποίησε δύο τρόπους – τη δράση και τη γραφή – ελπίζοντας πως τα εμπόδια θα μπορούσαν να αρθούν μέσω του αυθόρμητου θεάτρου. Έτσι, ο Μορένο πειραματίστηκε διαδοχικά με μεθόδους που αργότερα θα γίνονταν γνωστές ως αξιοδράματα, κοινωνιοδράματα και ψυχοδράματα. Το πιο γνωστό παράδειγμα αξιοδράματος έλαβε χώρα γύρω στο 1911. Σε αυτό, ένας θεατής σε ένα θέατρο αντιμετώπισε έναν ηθοποιό που έπαιζε το ρόλο του Ζαρατούστρα πηγαίνοντας στη σκηνή και αναγκάζοντας τον ηθοποιό να μιλήσει για τον ίδιο τον εαυτό του αντί για ένα ρόλο που γράφτηκε από κάποιον άλλο. Ο απώτερος στόχος αυτού του αξιοδράματος, του οποίου το πρωτόκολλο δημοσιεύθηκε αργότερα στο *Daimon*⁵, (Marineau 1989: 45-6), ήταν να αναγκάσει τον καθένα - τον ηθοποιό, τον σκηνοθέτη, τον συγγραφέα και ακόμη και τον θεατή - να ελευθερώσουν τον αληθινό «εαυτό» τους, αντί να κρύβονται πίσω από μια

⁴ Wiener Ron, Di Adderley, Kirk Kate, Eds., *Sociodrama in a Changing World*, LuluCom 2011, σελ. 81

⁵ Το 1918 ο Jakob Levy Moreno δημοσίευσε το πρώτο τεύχος του περιοδικού *Daimon*. Σε αυτό το εγχείρημα ο J. L. Moreno συγκέντρωσε αναδυόμενα ονόματα αβάν γκαρντ εξπρεσιονιστών και μελετητών που ενδιαφέρονταν για νέες κοινωνικές, φιλοσοφικές, λογοτεχνικές και καλλιτεχνικές προσεγγίσεις μετά την καταστροφική εμπειρία του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, μεταξύ των οποίων οι: Arthur Schnitzler, Franz Werfel, Martin Buber, Max Brod και Alfred Adler. Το πρώτο τεύχος εκδόθηκε το 1918. Το 1919 μετονομάστηκε σε «Νέος Δαίμονας» και αργότερα σε «Σύντροφος». Το τελευταίο τεύχος εκδόθηκε το 1922.

μάσκα ή ένα ρόλο. Το Αξιόδραμα ήταν ένας εξορκισμός του κοινωνικού εξαναγκασμού και μια έκκληση για πραγματική συνάντηση ανθρώπων χωρίς τις μάσκες τους.⁶

Η ΘΕΜΑΤΙΚΗ

Το Αξιόδραμα αντιμετωπίζει θέματα αφαιρετικά, φιλοσοφικά, παγκόσμια ή θεμελιώδη. Ο Blatner αναφέρει για παράδειγμα, μια σειρά ερωτήσεων τις οποίες μπορούμε μέσω του Αξιοδράματος να προσεγγίσουμε, να στοχαστούμε, να κάνουμε μία προσπάθεια να απαντήσουμε:

- Τι εννοούμε όταν επικαλούμαστε κάποια ιδανικά;
- Τι εννοούμε όταν μιλάμε για τον Θεό; Εννοούμε ένα ον που είναι αόριστα αρσενικό και με κάποιον τρόπο επικριτικό;
- Τι σημαίνει πραγματικά ο παράδεισος, η δικαιοσύνη, ο διάβολος, η κόλαση, η δύναμη, η αδυναμία, η ωριμότητα, η σοφία, η καλοσύνη, η κακία, η ανοησία, ποιες είναι οι αποδεκτές και ποιες οι μη αποδεκτές μορφές άγνοιας;
- Υποτίθεται ότι αγαπάμε, αλλά τι σημαίνει αυτό; Ποιους περιλαμβάνει και ποιοι άνθρωποι δεν αξίζουν να αγαπηθούν;
- Τι είναι βρώσιμο και τι μη εδώδιμο (ή έστω αηδιαστικό); Τι θεωρείται ζωντανό και τι όχι; Τι είναι άξιο σεβασμού για τα συναισθήματά μας; Υπάρχουν δηλαδή ζώα, φυτά ή "άψυχα" πράγματα που μπορούμε να σκοτώσουμε ή να τους επιτεθούμε χωρίς να νιώσουμε κάποιο ίχνος ηθικής αντιπαράθεσης;
- Ποια είναι η σχέση του Θεού με εμάς; Πώς μπορούμε να το κάνουμε ξεκάθαρο; Τι θα συνέβαινε αν δεν παρουσιαζόταν ως ένας ανώτερος, κυρίαρχος Θεός – κάτι που θα ήταν υπερβολικά συντριπτικό - αλλά ως ένας ως ένας πιο αβρός εκπρόσωπος, άγιος, πρόγονος, άγγελος φύλακας, «avatar» (δηλαδή έκφραση ή εκδήλωση θείας βούλησης) ή κάτι που θα μπορούσε να απεικονίζεται σε μια πράξη, κάτι που θα ανταποκρινόταν στις ερωτήσεις μας και θα μπορούσε πιθανώς να μας προκαλεί με τη σειρά του;
- Τι είναι η δημοκρατία; Ποιοί θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ψηφίζουν, σε τι ηλικία και τι φύλο; Πόσα περιουσιακά στοιχεία πρέπει να κατέχει κάποιος για να

⁶ Paul Holmes, Marcia Karp, Michael Watson, Eds, *Psychodrama Since Moreno: Innovations in Theory and Practice*, Routledge, 1994, σελ. 65

συμμετάσχει στη δημοκρατική διαδικασία; Ποιά είναι τα προαπαιτούμενα για την ψήφο όσον αφορά το καθεστώς των μεταναστών ή της ιθαγένειας; Ψυχική ικανότητα ή λογική; Τι είδους εγκλήματα θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε απώλεια δικαιωμάτων ψήφου;

Γενικά, η θεματική του Αξιοδράματος επικεντρώνεται σε ζητήματα και στάσεις ζωής που οι άνθρωποι αναπτύσσουν από την παιδική ηλικία, που τους έχουν κληροδοτηθεί από τους γονείς, που αντικατοπτρίζουν την κοσμοθεωρία της εθνικότητας, της φυλής, της γειτονιάς, της ιστορικής εποχής τους και των συνθηκών τους, τα οποία ίσως να ήθελαν να ξανασκεφτούν υπό το πρίσμα των σημερινών τους συνθηκών.

Το ιδεώδες της διατήρησης της διαφορετικότητας και της πολιτισμικής ταυτότητας είναι προβληματικό όταν ένα σημαντικό μέρος αυτού που ενέχει η ταυτότητα περιλαμβάνει στοιχεία που μοιράζονται αξίες πενήντα, εκατό ή ακόμα και διακοσίων χρόνων πριν, πολλές από τις οποίες είναι ξεπερασμένες. "Η διατήρηση της κουλτούρας" είναι από μόνη της ένα αξίωμα που θα μπορούσε να αποτελέσει το αντικείμενο ενός Αξιοδράματος.⁷

Η ΜΕΘΟΔΟΣ

Η μέθοδος του Αξιοδράματος απαιτεί κάποιο προηγούμενο προγραμματισμό από τον σκηνοθέτη και τα βοηθητικά εγώ. Είναι αυτοί που συλλέγουν πληροφορίες σχετικά με το προκαθορισμένο θέμα και προετοιμάζουν "γραφήματα" για τα βοηθητικά εγώ, των οποίων ο ρόλος είναι να παίξουν χαρακτήρες που υπογραμμίζουν την κεντρική πτυχή του πολιτιστικού συντηρητισμού και τις ηθικές αξίες που εξετάστηκαν. Αυτό χρησιμεύει ως προθέρμανση για τα μέλη της ομάδας για να δημιουργήσουν νέους χαρακτήρες, οι οποίοι μέσω της δραματικής τους αλληλεπίδρασης με τους χαρακτήρες που παίζουν τα βοηθητικά εγώ, θα φέρουν στο φως τις ιδεολογίες των ομάδων στις οποίες ανήκουν.⁸

⁷ Blatner Adam, Axiodrama, in <https://www.blatner.com/adam/pdntbk/Axiodrama.html>

⁸ Sociodrama in a Changing World, από τον/την Di Adderley, Sociodrama and Action Methods Training, Kate Kirk

Ο Blatner περιγράφει τη μέθοδο ως πολύ παρόμοια με αυτή του κοινωνιοδράματος. Ένα θέμα προσδιορίζεται από την ομάδα και προσωποποιείται. Κάποιος παίρνει το ρόλο της αξίας. Η ομάδα προσδιορίζει μία ή μερικές αντίθετες αξίες, οι οποίες επίσης προσωποποιούνται και γίνονται ρόλοι που θα μπορούσαν να παιχτούν. Οι άνθρωποι που παίζουν αυτούς τους ρόλους αρχίζουν να τους υποστηρίζουν: "Η δύναμη" μιλάει και εξηγεί γιατί είναι καλή, αναγκαία, ενάρετη. Η «αδυναμία» μιλάει και υποστηρίζει πως, αφού η δύναμη είναι κατά καιρούς ανόητη, υπάρχουν περιπτώσεις που κάποια αδυναμία πρέπει να αναγνωριστεί στην πραγματικότητα ως ένα άλλο είδος δύναμης. Η ομάδα θα μπορούσε να αναγνωρίσει αυτό το επιχείρημα διαιρώντας την αδυναμία του ανταγωνιστή σε δύο ή περισσότερους ξεχωριστούς ρόλους - ένας από αυτούς θα μπορούσε να είναι «ένα πιο σοφό είδος φαινομενικής αδυναμίας», ένα άλλος «μια πιο ανόητη ή πονηρή μορφή αδυναμίας». Η Δύναμη, επίσης, θα μπορούσε να χωριστεί σε υπο-ρόλους, όπως για παράδειγμα ένα είδος δύναμης που όλοι θα μπορούσαν να συμφωνήσουν ότι είναι σοφή και ενάρετη, και κάποια άλλα είδη Δύναμης που δεν είναι τόσο ενάρετα. Πράγματι, κάποιες προσδοκίες για δύναμη ή ορισμένοι τρόποι που αυτή εκφράζεται μπορούν να δώσουν την ψευδαίσθηση της αρετής, αλλά στην πραγματικότητα εκφράζουν κακία ή ένα άλλο είδος αδυναμίας.

Σε αυτού του είδους τη διαδικασία ανάλυσης, μέσω της ταυτοποίησης διαφορετικών τύπων και υποτύπων, όλα επανέρχονται ξανά και ξανά, καταλήγοντας σε μια πιο συγκεκριμένη σκηνή της οποίας η ποιότητα είναι προφανής. Αυτή η κίνηση από το αφηρημένο ή γενικό στο συγκεκριμένο είναι πολύ σημαντική.⁹

ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

Κάποιοι αναλυτές βρίσκουν χρήσιμη τη χρήση του Αξιοδράματος σε περιπτώσεις ανθρώπων με θεολογικές - πνευματικές ανησυχίες. Όπως διαβάζουμε στην Alma Nugent:

«Για όσους βιώνουν μια σκοτεινή νύχτα της ψυχής τους ή οποιοδήποτε πρόβλημα που φαίνεται να παρεμποδίζει τον δρόμο τους προς το πνευματικό μονοπάτι, η

⁹ Blatner Adam, Axiodrama, in <https://www.blatner.com/adam/pdntbk/Axiodrama.html>

συμμετοχή τους σε ένα αξιόδραμα μπορεί να προσφέρει μια ουσιαστική και βαθιά παρέμβαση. Ο,τιδήποτε κι αν αντιμετωπίζει κάποιος ως εμπόδιο μεταξύ του εαυτού του και του Θεού θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση για ένα αξιόδραμα. Ο Adam και η Allee Blatner έχουν εντοπίσει διάφορες πνευματικές προκλήσεις που θα μπορούσαν να προσδιορίσουν το περιεχόμενο ενός Αξιοδράματος. Αυτές περιλαμβάνουν την απροθυμία ενός ατόμου να βιώσει "εγγύτητα προς τον Θεό", την αντίληψη ενός ατόμου ότι οι «έμφυτες ποιότητές» του εμποδίζουν την ένωση με το Θεό, το «συναίσθημα θυμού προς το Θεό», ένα άτομο «που τρομοκρατείται από τις απαιτήσεις του πνευματικού μονοπατιού», τους φόβους ενός ανθρώπου για την τρέλα, για τον θάνατο, για την περίπτωση να παραπλανηθεί ή να παραπλανήσει άλλους- για να αναφέρουμε μόνο κάποιες από αυτές τις προκλήσεις. Ένα αξιόδραματικό πρότυπο μπορεί να αντιμετωπίσει σχεδόν κάθε πνευματική κρίση ή ανησυχία. Το μόνο που χρειάζεται είναι μια ειλικρινής καρδιά και η προθυμία να κάνει κανείς αυτή την εργασία».¹⁰

Παρόλα αυτά, το Αξιόδραμα πρωταρχικά στοχεύει στο να προκαλεί τον κοινωνικό συντηρητισμό. Στη Βραζιλία, το Αξιόδραμα χρησιμοποιείται κυρίως σε κοινωνιοδράματα που αφορούν κοινωνικές αξίες (εθισμός στα ναρκωτικά, δημόσια υγεία, ταμπού σχετικά με τη σεξουαλικότητα και τον θάνατο, μύθοι που αφορούν σχέσεις, συζυγική απιστία κτλ), ενώ ένα από τα πιο συχνά εξεταζόμενα θέματα είναι το AIDS (Monteiro., 2004). Το Αξιόδραμα προσπαθεί να αποκαλύψει τα πιστεύω, τις σκέψεις, τα συναισθήματα, τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που ενσωματώνονται σε συλλογικό επίπεδο στον πολιτισμικό συντηρητισμό της κοινωνίας (Zampieri, 1994).¹¹

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Παρότι ήδη από τις αρχές τις δεκαετίας του 1920 το Αξιόδραμα σαν ιδέα και σαν μέθοδος αντικαταστάθηκε από το ψυχόδραμα και το κοινωνιόδραμα, για πολλά χρόνια εμφανιζόταν ως θέμα σε συνέδρια και δημοσιεύσεις που αφορούσαν την

¹⁰ <http://healing-bridges.com/2017/08/31/what-is-psychodrama/>

¹¹ Sociodrama in a Changing World, από τον/την Di Adderley, Sociodrama and Action Methods Training, Kate Kirk

έρευνα πάνω σε θέματα ηθικής και δεοντολογίας (Lindkvist 1994).¹² Στοιχεία της μεθόδου του αναγνωρίζονται στο κοινωνιόδραμα, ενώ η επικέντρωση σε προκαθορισμένο θεματικό άξονα είναι μια πρακτική που ακολουθείται ακόμα και σήμερα στο ψυχόδραμα.

¹² The Couch and the Stage: Integrating Words and Action in Psychotherapy, Robert J. Landy

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Cukier Rosa, *Words From Jacob Levi Moreno* , LuluCom, 2010
2. Landy Robert J., *The Couch and the Stage: Integrating Words and Action in Psychotherapy*, Jason Aronson, US, 2008
3. Nolte John, *The Philosophy, Theory and Methods of J. L. Moreno: The Man Who Tried to Become God*, Routledge, NY, 2014
4. Paul Holmes, Marcia Karp, Michael Watson, Eds, *Psychodrama Since Moreno: Innovations in Theory and Practice*, Routledge, 1994
5. Wiener Ron, Di Adderley, Kirk Kate Eds., *Sociodrama in a Changing World*, LuluCom 2011
6. Action Methods/ Psychodrama, What is Psychodrama, <http://healing-bridges.com/2017/08/31/what-is-psychodrama/> , ημερομηνία προσπέλασης 16/11/2018
7. Blatner Adam, *Axiodrama*, <https://www.blatner.com/adam/pdntbk/Axiodrama.html>, ημερομηνία προσπέλασης 16/11/2018
8. DAIMON, 100 Years, <https://www.morenomuseum.org/en/content/daimon-100-years> , ημερομηνία προσπέλασης 16/11/2018
9. Peter Pitzele on bibliodrama, 2013, <http://www.bibliodrama.com/what-is-bibliodrama/> , ημερομηνία προσπέλασης 16/11/2018
10. Formación psicodrama/axiodrama, <http://centrozerkamoreno.net/en/to-absurd-axiodrama/10/> , ημερομηνία προσπέλασης 16/11/2018